

LECȚIA CA FORMĂ DE BAZĂ ÎN REALIZAREA OBIECTIVELOR ARTISTICO-PLASTICE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL GENERAL

THE LESSON AS THE MAIN CONCEPT TO REALIZE THE ARTISTIC-PLASTIC OBJECTIVES IN THE GENERAL EDUCATIONAL SYSTEM

TEODORA HUBENCO¹,

doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 37.091.321

37.016:7

În articol se subliniază importanța lecției ca formă principală de realizare a obiectivelor artistico-plastice în învățământul general. Sunt identificate elementele predării-învățării concentrate într-o lecție: conținutul informațional, obiectivele operaționale, strategiile didactice, mijloacele de învățământ (didactice), particularitățile psihofiziologice ale elevilor, organizarea psihosociologică a colectivului de elevi, personalitatea profesorului etc. Sunt explicate conceptele de sarcină didactică fundamentală sau dominantă, organizarea și proiectarea activităților didactice; sunt definite obiectivele operaționale ale lecției și modul de elaborare a acestora; sunt evidențiați factorii variabili ai lecției (specificul obiectului de învățământ, strategiile didactice utilizate de profesor, locul de desfășurare a lecției, modul de organizare a elevilor etc.).

Cuvinte-cheie: lecție, obiective operaționale, organizarea și proiectarea, strategie didactică, conținut

The article emphasizes the importance of the lesson as the main form of achieving the artistic-plastic objectives within the general learning system. The elements of teaching-learning concentrated within a lesson are identified as follows; the informational content; operational objectives; teaching strategies; teaching aids; the pupils' psycho-physiological particularities; the psycho-sociological organization of the group of pupils; the teacher's personality; etc. In the article are explained the principles of the fundamental or dominant educational task and the design and organization of the didactic activities. The author has defined the operational objectives of the lesson and the way of developing them and highlighted the variable factors of a lesson (the specifics of the object of study, the didactic strategies used by the teacher, the place where the lesson takes place, the way the pupils are organized etc.).

Keywords: lesson, operational objectives, organization and projection, educational strategy, content

Introducere

Instruirea este un proces de lungă durată și se compune din lecții aparte, având fiecare legătură în lanț cu cele precedente. Ca formă de organizare a procesului de învățământ, lecția este constituită dintr-o succesiune de etape sau secvențe ce se desfășoară într-o unitate de timp, în care se asigură o coordonare între activitatea de predare și cea de învățare în vederea realizării finalităților procesului de învățământ. Problema este cum să fie distribuite în timp aceste etape. Savantul Ioan Nicola opinează: „Succesiunea etapelor pe care le incumbă oferă profesorului posibilitatea de a ordona și organiza conținutul informațional în unități mai mici pentru a putea fi asimilate de către elevi, de a folosi o tehnologie și o strategie corespunzătoare în vederea desfășurării optime a activității de învățare, toate vizând, în cele din urmă, realizarea obiectivelor instructiv-educative” [1 p. 437].

Pentru a fi realizate la nivelele superioare de calitate, performanță și eficiență, toate activitățile didactice implică, în mod necesar, organizarea și proiectarea lor. Bontaș I. explică acești termeni în felul următor: „Organizarea reprezintă acțiunea complexă de asigurare ordonată, disciplinată, rațională, coerentă și eficientă a activităților didactice, a forțelor și mijloacelor umane și materiale necesare punerii în operă a componentelor esențiale ale procesului de învățământ – obiectivele, conținuturile, strategiile didactice, evaluarea și, îndeosebi, formele de activitate didactică. Proiectarea reprezintă acțiunea complexă de concepere anticipată, într-o viziune sistemică, a modelelor activităților didactice, în funcție de care vor fi

1 hubencodora@yahoo.com

îndeplinite la un nivel ridicat de competență și eficiență componentele procesului de învățământ – obiectivele, conținuturile, strategiile, evaluarea și, în mod deosebit, formele de activitate didactică” [2 p. 171].

1. Elementele predării-învățării-evaluării

Prin urmare, lecția va concentra într-un tot unitar elementele predării-învățării-evaluării: conținutul informațional, obiectivele operaționale, strategiile didactice, mijloacele de învățământ (didactice), particularitățile psihofiziologice ale elevilor, organizarea psihosociologică a colectivului de elevi, personalitatea profesorului, generalizarea și aprecierea lecției etc., toate fiind subordonate logicii acțiunii educaționale. În continuare vom analiza fiecare element aparte.

Conținutul informațional. Pe baza curriculumului la disciplină se delimitează cantitatea și calitatea informației cu care se va opera la lecția respectivă, ea constituind mijlocul principal pentru realizarea obiectivelor propuse. Predarea presupune acest conținut unei prelucrări pentru a putea fi înțeles și asimilat de către elevi.

Obiective operaționale. În obiective se va arăta ceea ce vom forma sau dezvolta la lecția respectivă și se va putea măsura la sfârșitul activității. De obicei, în definirea obiectivelor operaționale ale lecției se va ține cont de următoarele norme [3 p. 257]:

- un obiectiv nu descrie activitatea profesorului, ci schimbarea care se așteaptă să se producă în urma instruirii elevului;
- obiectivul trebuie formulat în termeni comportamentali expliți, prin utilizarea unor verbe de acțiune (să deseneze, să descrie, să modeleze etc.);
- fiecare obiectiv concret trebuie să vizeze o operație singulară pentru a facilita măsurarea și evaluarea, și nu o multitudine de operații, mai mult sau mai puțin distincte;
- un obiectiv va fi elaborat și exprimat în cât mai puține cuvinte pentru a ușura referirea la conținutul său specific;
- obiectivele trebuie să fie integrate și derivabile logic pentru a fi asociate construcției logice a conținutului informațional și a situațiilor instructive.

În acest context, Cucoș C. menționează: „Un obiectiv este descris cu precizie atunci când comunică unei alte persoane ce ar trebui să facă pentru a observa că scopul unei lecții a fost atins” [4 p. 122].

Strategii didactice. În scopul ordonării și organizării conținutului informațional în unități mai mici pentru a putea fi asimilate mai ușor de către elevi, pedagogul va folosi o tehnologie și o strategie corespunzătoare în vederea desfășurării optime a activității de învățare, toate vizând, în cele din urmă, realizarea obiectivelor propuse pentru lecția respectivă. Astfel că, în demersul didactic, centrul acțiunii devine elevul, și nu predarea noțiunilor ca atare. Accentul trece de la *ce* să se învețe, la în ce scop și *cu ce rezultate*. „Scopul unui curs trebuie să aibă în vedere, – notează R. Gagne, – ceea ce va ști elevul după lecție, și nu ceea ce face în timpul ei” [5 p. 90].

2. Etapele de formare a competențelor la elevi

Activitățile didactice la disciplină vor avea un caracter formativ și vor include metode activ-participative. Formarea competențelor la elevi se va efectua în următoarele etape: informarea – consolidarea – aplicarea – crearea.

Informarea. La această etapă are loc transmiterea și asimilarea informațiilor cu scopul formării motivației referitor la tema propusă. Se vor utiliza astfel de metode ca: povestirea, explicația, dialogul, demonstrarea reproducerilor, planșelor didactice, lucrărilor plastice, vizionarea expozițiilor, muzeelor, atelierelor artiștilor plastici etc. Elevii sunt implicați activ în discuția despre noul subiect: ce știu, ce le este cunoscut, clădesc înțelegerea subiectului pe cunoștințele și convingerile anterioare, scot la iveală neînțelegerile anterioare, folosesc limbajul propriu, își exprimă cunoștințele prin vorbire sau exersare practică. Astfel, se stabilește interesul și scopul elevului pentru explorarea noului subiect.

Consolidarea – se desfășoară procesul de asimilare de către elevi a noțiunilor teoretice prin acțiuni practice (exersări, executarea lucrărilor practice), în scopul formării/dezvoltării anumitor competențe în domeniul cognitiv, psihomotor și afectiv.

La această etapă li se explică copiilor ce facem, cu ce facem și cum facem.

Ce facem? – anunțăm subiectul plastic, volumul de lucru (1-2 lucrări), formatul (A4, A3, A2 etc.), tehnica de lucru (acuarelă, guaș, grataj, creion, modelaj etc.), timpul alocat.

În caz de învățare a unei tehnici noi, se vor demonstra elevilor etapele de realizare, posibilitățile materialului, modalitățile de lucru cu ustensilele și vor fi evidențiate eventualele greșeli care pot fi comise. Demonstrăm elevilor un model sau câteva modele-etalon, după necesitate, și lucrări cu greșeli. Nu spunem elevilor *facem o casă*, ci: construim, modelăm, desenăm o casă.

Cu ce facem? – se explică posibilitățile materialelor și ustensilelor propuse.

Cum facem? – se explică cu demonstrări concomitente cum anume se va efectua fiecare operație, procedeul de lucru (tăiere, lipire, aplicare a coloranților, asamblare a detaliilor), reguli de compoziție, amplasarea subiectului în pagină (vertical, orizontal), cerințele față de îndeplinirea sarcinii (criterii de evaluare), prin care mijloace plastice putem arăta, de exemplu, frumusețea unei flori, caracterul viclan al vulpii etc.

Aplicarea. La această etapă are loc organizarea procesului de predare-învățare, cu scopul de a forma diverse competențe de aplicare a cunoștințelor obținute în activitatea practică (realizarea lucrărilor plastice în diverse domenii, valorificarea materialelor și tehnicilor de artă, comunicarea artistică cu opere de artă). Elevii se confruntă cu o varietate de modele de gândire. Este un moment al schimbării modului de gândire în procesul realizării lucrărilor plastice. Are loc un schimb de idei între elevi, se dezvoltă capacitatea de exprimare plastică și verbală.

Crearea constă în organizarea condițiilor favorabile de stimulare a creativității elevilor prin experimentarea diverselor tehnici și materiale de artă.

În procesul realizării acestor etape, cadrele didactice vor ține cont de relația dintre particularitățile de vârstă și cele individuale ale elevilor.

Mijloacele de învățământ (didactice). În procesul formării competențelor la elevi profesorul va organiza un fond plastic format dintr-un sistem de mijloace didactice, care reprezintă ansamblul instrumentelor materiale, naturale, tehnice ș.a., selectate și adaptate pedagogic la nivelul metodelor și al procedeelelor de instruire pentru realizarea activităților. El va cuprinde: figuri și corpuri geometrice, jucării, materiale sportive, manuale și ghiduri de educație plastică, albume de artă, reproduceri, obiecte de artizanat și de menaj, insectare, păsări împăiate, unelte de muncă, plante și flori naturale, fructe, legume, modele din ghips, draperii, postamente, materiale și ustensile (acuarelă, guaș, tuș, creioane, pensule etc.).

De asemenea, fondul plastic al unei clase trebuie să conțină și colecții de planșe didactice. Cu ajutorul lor profesorul își concretizează îndrumările și explicațiile verbale asupra problemelor lecției. Dintre acestea pot fi:

- succesiunea etapelor actului desenării: așezarea în pagină, încadrarea în forma geometrică specifică, selectarea mijloacelor de echilibrare și proporționare, a procedeelelor de redare a clarobscurului (valorația), modelarea în culoare etc.;
- tehnici de lucru în diverse materiale de artă;
- gamele coloristice;
- stilizarea etc.

Profesorul va utiliza la lecție materiale didactice adecvate temei și obiectivelor curriculare.

Particularitățile psihofiziologice ale elevilor. În procesul demersului didactic, profesorii vor ține cont de particularitățile de vârstă și cele individuale ale elevilor. Această relație imprimă o variabilitate și individualitate în dezvoltare proprie fiecărui copil. Tratarea individuală în procesul educațional artistic nu este altceva decât orientarea acțiunii individuale în funcție de profilul psihologic individual al elevului, deoarece orice trăsătură specifică vârstei se va manifesta deosebit într-un caz individual.

Organizarea psihosociologică a colectivului de elevi. Pe parcursul lecției, între elevi se declanșează relații de cooperare sau competiție. Funcționarea relațiilor de cooperare sau competiție depinde, la rândul său, de stilul predării adoptat de profesor, de modalitățile folosite în gruparea elevilor.

Un aspect important în obținerea unor rezultate optime în procesul didactic este alegerea modului de organizare a elevilor: frontal, în grup sau individual. Prin predarea frontală colectivul de elevi se află într-o relație de dependență față de profesor, cu posibilități minime de comunicare între ei. Copiii lucrează concomitent, sub dictarea profesorului, pe etape. Lucrările plastice ale elevilor sunt asemănătoare.

Lucrul în grup se va aplica la asamblarea lucrărilor individuale într-o compoziție mare, în procesul căreia se va ține cont de unitatea de stil, proporție, artistism. Ca subiecte pot fi: „Sat moldovenesc”,

„Acvariu”, „Flota maritimă” etc. Când elevii sunt împărțiți în grupuri mici, au posibilități sporite de interacțiune socială

Lucrul individual este cel mai răspândit și creativ mod de organizare a activităților. Fiecare elev lucrează individual asupra subiectului, ținând cont de etapele tehnologice, materialul și tehnica de lucru. Se accentuează caracterul creator și individual al fiecărei lucrări.

Personalitatea profesorului. În calitate de subiect al acțiunii procesului instructiv-educativ, profesorul se impune prin stilul său de predare. În opinia lui I. Nicola, „...el este cel care, conștientizând imperativele sociale și legitățile psihopedagogice ale procesului de învățământ, asigură condițiile necesare desfășurării lecției în concordanță cu aceste imperative și legități” [1 p. 438].

Generalizarea și aprecierea lecției. Se face analiza conținutului lecției și evaluarea rezultatelor activității copiilor. Are loc evaluarea globală a lecției, menționând aspectele pozitive și negative. Se iau decizii (corecții, restructurări ș.a. însoțite de suport metodic). Se aplică principiul liniilor de perspectivă (ce va fi în viitor → temă nouă, excursie, vacanță, examene etc.). Se oferă elevilor informații despre tema pentru acasă, soluții pentru îndeplinirea ei.

Fiecare lecție include anumite elemente de conexiune inversă, destinate înregistrării și măsurării performanțelor obținute de către elevi. Asemenea elemente sunt întâlnite pe tot parcursul lecției, ca și la finele ei, pentru consemnarea rezultatelor finale. I. Cerghit grupează aceste elemente în trei categorii: **funcțională, structurală și operațională** [6 pp. 18-19].

Funcțională: obiectiv fundamental, obiective cognitive, obiective psihomotorii, obiective afective.

Structurală: profesor, elevi, colectiv, conținut, timp, mediu fizic, relații profesor-elevi.

Operațională: strategii, procese, operații, evaluare, mijloace.

3. Tipurile de lecții

Desigur, structura și conținutul lecției vor depinde de competența pe care dorim să o formăm/dezvoltăm la elevi. Astfel, obiectivul principal al lecției va fi concentrarea și orientarea în același sens a activității profesorului și elevilor. În didactică acest obiectiv este cunoscut sub denumirea de sarcină didactică fundamentală sau dominantă. Asemenea sarcini fundamentale pot fi: comunicarea de cunoștințe, formarea de priceperi și deprinderi, sistematizarea informației, evaluarea etc. Acest factor constant determină tipul lecției, prin care se înțelege un anumit mod de organizare și desfășurare a acesteia în vederea realizării sarcinii didactice fundamentale. În cadrul activităților artistico-plastice sunt acceptate următoarele tipuri de lecții [7 p. 24]:

- tipul lecției mixte;
- tipul lecției de comunicare;
- tipul lecției de formare a priceperilor și deprinderilor;
- tipul lecției de recapitulare și sistematizare;
- tipul lecției de evaluare;
- tipul lecției de creație.

Tipul unei lecții nu este o schemă abstractă sau invariabilă și nu poate fi interpretată ca o șablonizare a activității didactice. În cadrul fiecărui tip de lecții putem avea o infinitate de variante, determinate de factori variabili ce intervin în organizarea și desfășurarea lecției. În opinia lui I. Nicola, „...aceeași sarcină didactică dominantă presupune de fiecare dată diverse obiective operaționale ce pot fi realizate prin modalități diferite” [1 p. 440].

În prezent, susține Adriana Nicu, „...eforturile practicienilor și ale cercetătorilor din domeniul educațional se îndreaptă spre identificarea posibilităților de optimizare a lecției. În practica didactică există o multitudine de moduri de organizare și desfășurare a lecțiilor, iar fiecare tip de lecție se concretizează și se realizează prin mai multe variante, determinate de factorii variabili (specificul obiectului de învățământ, strategiile didactice utilizate de profesor, locul de desfășurare a lecției, modul de organizare a elevilor etc.).

Cerințele actuale reclamă reconsiderări la nivelul acesteia sub următoarele aspecte: formularea clară și precisă a obiectivelor lecției, alegerea judicioasă a elementelor de conținut, organizarea metodică a lecției, folosirea unor metode activizate, îmbinarea activității frontale de învățare cu activitățile de învă-

țare în grup sau cele individuale, folosirea eficientă a timpului alocat, realizarea frecventă și integrală a feed-back-ului” [8 p. 66].

Concluzii

În baza celor menționate mai sus, putem concluziona că lecția reprezintă o modalitate fundamentală de organizare a activităților artistico-plastice. În acest context, ea rămâne forma principală prin intermediul căreia informațiile sunt percepute și asimilate activ de către elevi într-un timp determinat, o formă de realizare a obiectivelor artistico-plastice în învățământul general pe calea unei activități intenționate și sistematice.

Referințe bibliografice

1. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie*. București: Aramis, 2000.
2. BONTAȘ, I. *Pedagogie*. București: ALL, 1996.
3. VLĂSCEANU, L. Proiectarea pedagogică. In: *Curs de pedagogie*, Universitatea București, 1988.
4. CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Iași: Polirom, 1996.
5. GAGNE, R., LESLIE, B. *Principii de design al instruirii*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1977.
6. CERGHIT, I. *Perfecționarea lecției în școala modernă*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1983.
7. HUBENCO, T., PRISACARU, L. *Educația plastică: Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru învățământul primar și gimnazial*. Chișinău: Lyceum, 2011.
8. NICU, A. *Strategii de formare a gândirii critice*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 2007.

1 traschitor@gmail.com